

УДК 378:[37.011.3-051:664]

DOI: 10.31652/2412-1142-2020-56-198-208

**Волкова Наталія Валентинівна**

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти,

Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID 0000-0003-0662-9777

volkovanatali1802@gmail.com

## МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ У ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**Анотація.** У представлений публікації здійснена спроба широко розкрити методологічні підходи формування професіоналізму майбутніх інженерів-педагогів в області харчових технологій; встановлена їх комплексність, взаємозв'язки та взаємозалежності. Описано рівні системи методологічного знання (філософська методологія; загальнонаукова методологія; конкретно-наукова методологія; методика і техніка дослідження). Методологічними засадами дослідження обрано цілісність, системність, структурність, комплексність, особистісно-діяльнісний підхід. Сформульовано головну методологічну ідею формування професіоналізму майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій; така ідея охоплює сукупність інноваційних підходів до організації інженерно-педагогічної діяльності, на базі якої відбувається відшліфування положень, спрямованих на вдосконалення теорії і практики навчання й виховання майбутніх фахівців. Розкрита коротка характеристика кожного з методологічних підходів до формування професіоналізму інженера-педагога, серед них такі підходи, як гуманістичний, антропологічний, креативний, особистісно зорієнтований, аксіологічний (ціннісний), акмеологічний, культурологічний, технологічний, футурологічний підходи.

Проведений аналіз інноваційних методологічних підходів до організації підготовки і перепідготовки інженера-педагога у галузі харчових технологій показав, що всі вони так чи інакше пов'язані з рівнем професіоналізму інженера-педагога, сприяють удосконаленню його майстерності. Розглянуті автором методологічні підходи в комплексі можуть стати основою моделювання особистості інженера-педагога-професіонала у галузі харчових технологій у системі формування професіоналізму в процесі безперервної професійної освіти. Зроблено висновок про те, що гуманізація сучасного освітнього середовища вимагає змін у підходах до розвитку особистості людини як до суб'єкта діяльності, організації його навчання, виховання й розвитку. Повною мірою це стосується інженера-педагога у галузі харчових технологій, його професіоналізму, що визначає розвиток інженерно-педагогічної освіти, продуктивність педагогічної діяльності, рівень навченості й вихованості учнів професійних шкіл.

**Ключові слова:** професійна освіта, інженер-педагог у галузі харчових технологій, методологічні підходи, методологічні системи.

### 1. ВСТУП

Методологія - це ключ до дослідження явищ і процесів вищої педагогічної освіти. Ці слова були написані більше двадцяти років тому, проте і зараз вони не втратили своєї значимості для вчених-дослідників. Саме сьогодні ми спостерігаємо в розвитку педагогічної науки такий період, коли виникає маса проблем, висунутих ідей і припущень, різноманітня інновацій і творчих підходів у досвіді сучасних професійних шкіл. З'явилася потреба аналізу нових фактів та явищ, що відбуваються в сфері освіти, з метою вивчення проблеми становлення і розвитку професіоналізму майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій (як в громадському, так і в особистісному сенсу з урахуванням нової історичної перспективи, а також розвитку безперервної інженерно-педагогічної освіти).

**Постановка проблеми:** Методологічними засадами дослідження були обрані *цілісність*,

*системність, структурність, комплексність, особистісно-діяльнісний підхід.* Головна методологічна ідея формування професіоналізму майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій представляється нам як сукупність інноваційних підходів до організації інженерно-педагогічної діяльності, на базі якої відбувається відшліфування положень, спрямованих на вдосконалення теорії і практики навчання і виховання. У гіпотезі нашого дослідження вказується, що формування професіоналізму майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій буде ефективним за умови врахування методологічних підходів до його підготовки: *гуманістичного, антропологічного, креативного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного, технологічного, особистісно-орієнтованого, футурологічного.* Вивчивши той чи інший підхід в теорії і практиці інженерно-педагогічної діяльності, експериментально апробовано його в досвіді роботи профшкіл і університету, ми прийшли до висновку, що інноваційні підходи в педагогічній науці досить обґрунтовані як самостійні методологічно аспекти, що сприяють оновленню підготовки і перепідготовки інженера-педагога, що впливають на професійне становлення і розвиток педагогічної майстерності інженера-педагога.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Досліджуючи та вивчаючи професійно-педагогічну освіту, необхідно зазначити, що з'явилися нові цінності, які стали основою для оформлення парадигми особистісно-зорієнтованої освіти: саморозвиток, самоосвіту і самореалізація. Ієрархія цінностей, виявлена в результаті аналізу джерел з проблеми ціннісних орієнтацій вчителя (С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Пехоти, В. Семиченка, В. Сластьоніна та ін.). Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців засвідчує, що в сучасній науці представлені дослідження різних її аспектів: теоретичні основи підготовки майбутнього фахівця (А. Алексюк, М. Васильєва, Р. Горбатюк, В. Гриньов, О. Гура, В. Євдокимов, Л. Кайдалова, В. Кремень, В. Ледньов, В. Лозова, О. Мещанінов, І. Прокопенко, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Г. Яворська та ін.) розглядають освіту, пізнання особистості педагога та учня, їх діяльність як професійні цінності.

**Мета статті:** вивчити методологічні підходи до формування професіоналізму майбутнього інженера – педагога у галузі харчових технологій і встановити їх комплексність, взаємозв'язок і взаємозалежність.

## 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Були виділені вихідні методологічні положення про набуття наукових знань з проблеми, визначена логіка їх отримання з урахуванням розроблених Володимиром Краєвським [2]. методологічних орієнтирів (основна теза теорій пізнання про єдність теорії і практики і системно-діяльнісний підхід до розкриття зав'язків педагогічної науки і практики), а також розробленої Миколою Розовим [3] концепції рівнів методологічної системи: I рівень - філософська методологія; II рівень- загально-наукова методологія; III рівень - конкретно-наукова методологія; IV - методика і техніка дослідження.

Зупинимося на короткій характеристиці кожного з методологічних підходів до формування професіоналізму інженера-педагога.

**Гуманістичний підхід** вимагає орієнтації на гуманізм як на світоглядну і моральну основу формування і розвиток особистості майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій і його вихованців. Гуманізм як якість і світоглядний принцип особистості є теоретичним підґрунтям категорії «гуманітарний», що означає людську індивідуальність, її духовність, вихованість і освіченість. У центрі уваги інженерів-педагогів - гуманізація освіти і виховання, створення для цього необхідних умов і гуманітарного середовища в освітній установі. Реальність переконує, що в сучасній освітній ситуації настав період, коли ми вчимося вирішувати всі проблеми з гуманістичних позицій при максимальній активності, самостійно і спільно. Гуманізація сучасного освітнього середовища вимагає зміни підходів до особистості людини як суб'єкту детальності, його навчання, виховання, розвитку. Віталій

Сластьонін розробив гуманістичну парадигму освіти, підставами якої є наступні положення: утвердження ставлення до людини як найвищої цінності буття; гуманізація освіти, гуманістичні цінності педагогічної діяльності; діяльнісний підхід; особистісний підхід; суб'єкт-суб'єктні відносини; гуманістичний спосіб життя; професійна підготовка та перепідготовка вчителя. Прояв гуманістичного стилю взаємин учителя і учнів в сучасних умовах слід розглядати як показник професійної майстерності вчителя.

Головні риси гуманістичного підходу представлені в концепції виховання учнівської молоді, розробленої під керівництвом Віталія Сластьоніна. Їх можна звести до наступних тез:

1. Людина - цілісне явище, і в процесі його виховання важливо враховувати і зрозуміти способи сполучення в ньому його органічної сутності особистості та індивідуальності.

2. Розвиток особистості відбувається протягом усього життя, і, перш за все, в процесі соціалізації.

3. Гуманістичний виховання не прямий вплив на особистість, а соціальна взаємодія з нею різних суб'єктів: конкретних людей, їх мікрогруп і колективів.

4. Найголовнішим психологічним ефектом соціалізації і гуманістичного виховання є формування у нього потреби і здатності до самовиховання [5].

Він сформулював десять основних принципів гуманістичного виховання, що мають практико-орієнтовану спрямованість: активність, соціальну творчість, колективність, розвиваюче виховання, вмотивованість, проблемність, індивідуалізація, цілісність виховного процесу, єдність освітнього середовища, опора на провідну діяльність..

В ході дослідження було встановлено, що в сучасних умовах ведучих ідей гуманістичного виховання висувуються: соціалізація особистості, прилучення її до національної культури, норм і цінностей суспільства, новий погляд на дитину як суб'єкта виховання, регіоналізація, гуманізація і гуманітаризація освіти, створення розвивального середовища, шкільних виховних систем, вільне самовизначення людини і захисти його прав. Серед реальних цілей гуманістичного виховання пріоритетними є: визнання особистості дитини як цінності, освоєння нею основ культури, розвиток конкретної особистості, її індивідуальності, завдання, що стосуються технології виховання, надання допомоги в його життєвому самовизначенні (світоглядне, духовно-моральне, громадянське, фізичне), створення для цього всіх необхідних умов.

Показовими моделями гуманістичного виховання для інженерів-педагогів-практиків, на наш погляд, були і залишаються виховне системи Павлишській середньої школи (Василь Сухомлинський), Криворізької загальноосвітньої середньої школи №103, Криворізького гірничо-технологічного ліцею, ДВНЗ "Криворізький цент підготовки та перепідготовки та перепідготовки робітничих кадрів будівельної галузі" та ін.

**Антропологічний підхід** визначає людознавство і розуміння сутності людини як основу педагогічної діяльності. Він спирається на філософську, психологічну та педагогічну антропологію. Людина в філософській антропології (вчення про сутність людини) розглядається як істота, котра вільно, незалежно і самостійно і творчо впливає на об'єктивну реальність.

Антропологія психологічна - вчення про природу, умови розвитку та становлення суб'єктивності, внутрішнього світу людини в освіті і культури. Родоначальником філософське-антропологічного підходу в вітчизняній педагогіці був Константин Ушинський. У своїй праці «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» він запропонував розробити загальне синтетичне вчення про людину, що увібрало в себе досягнення антропологічних наук, без осягнення якого неможлива ні підготовка педагога нового типу, ні навчання, ні виховання. Антропологічний принцип передбачає розгляд поняття «Ч» в якості вихідної категорій всіх інших педагогічних категорій, а антропологічний підхід - як шлях до «людяне в людині».

Показовими в цьому плані, на наш погляд, є сучасні концепції розвитку особистості

педагога, розроблені Віталія Сластьоніна і його наукової школою. У них викладені керівні антропологічні ідеї, ключові позиції, умови перебудови змісту, технології та управління інженерно-педагогічної освіти на основі людинознавства і людинознавства.

Учений зазначає: «Ідея універсальності знань про людину в його взаємозв'язках з природою, суспільством, культурою реалізується за онтологічної схемою. Людина - Людина - психолого-педагогічний модуль. Людина – суспільство - соціогуманітарний модуль. Людина - Культура - культурологічний модуль. Людина - Природа - природничо-науковий модуль. Антропологічний підхід передбачає істотну зміну цілей педагогічної освіти: відмова від управлінських і маніпулятивних цілей, висунення в якості пріоритетних цілей саморозвиток і самоактуалізацію особистості студента в період його професійного становлення» [5].

Таким чином, інженер-педагог-професіонал - це фахівець, що забезпечує антропологічний підхід у педагогічній діяльності на основі знань і розуміння зростаючої людини, вміння, згідно його індивідуальності і особливостям будувати навчально-виховний процес, створювати необхідні умови для розвитку та саморозвитку особистості кожного підлітка.

**Креативний підхід** зорієнтований на формування творчої індивідуальності, відшліфування творчого стилю діяльності, нестандартне рішення педагогічних завдань, здатність до інновацій. Педагогічна творчість розглядається як стан творчої діяльності, при якій відбувається створення принципово нового в змісті, організації навчально-виховного процесу, у вирішенні науково-практичних проблем. Вивчаючи педагогічну творчість, ми переконалися, що сучасний інженер-педагог у галузі харчових технологій, керівник немислимий без творчості. Творчість - це все, що нас оточує, і, перш за все, це процес і результат творчої діяльності: культура, мистецтво, знання, праця, «думка творить», краса. Творчий педагог, за висловом М. Реріха, «той, хто відкриває, примудряється і підбадьорює».

З позиції філософії творчість - це діяльність людей, що перетворює природний і соціальний світ відповідно до своїх цілей і потреб на основі об'єктивних законів реальної дійсності.

У психолого-педагогічній науці розрізняють як психологію, так і педагогіку творчості.

Під психологією творчості розуміють область знань, що вивчає творіння людиною нового, оригінального, корисного в різних сферах діяльності. У центрі уваги вчених-психологів знаходяться питання про структури творчості, про шляхи, що ведуть до відкриття нового, про пізнавальну роль цілепокладання, інтуїції, уяви, передбачення і т.д.

Педагогіка творчості - наука про педагогічну систему взаємопов'язаних видів людської діяльності: педагогіки освіти, виховання і самовиховання, розвитку і саморозвитку особистості в різних видах діяльності і спілкування. Мета педагогіки творчості - формування творчої особистості, для якої характерна стійкість, високого рівня спрямованість на творчість, творчий стиль в одному або в декількох видах діяльності.

Основними напрямками творчої діяльності інженера-педагога у галузі харчових технологій є підвищення кваліфікації, навчально-методична, дослідницька робота, розвиток творчої діяльності учнів і самоосвіта.

**Особистісно-зорієнтований підхід** до освіти, виховання та навчання - найважливіший принцип психолого-педагогічної науки, що передбачає створення активної освітнього-виховного середовища і облік своєрідності індивідуальності особистості в розвитку і саморозвитку, саме цей принцип визначає положення підклітка у виховному процесі, означає визнання його активним суб'єктом діяльності, а, отже, становлення суб'єкт-суб'єктивних відносин.

Розвиток сучасного суспільства характеризується увагою до світу особистості, гуманістичними тенденціями персоналізації в освіті, навчанні і вихованні. Метою гуманістичної педагогіки є виховання вільної, творчої особистості, здатної жити і творити в демократичному суспільстві. В теорії гуманістичної педагогіки, де особистість дитини представляється як загальнолюдська цінність, чи правомірні поняття «особистісно-

зорієнтована освіта», «особистісно-орієнтоване виховання», «особистісно-орієнтоване навчання», «особистісний підхід»

Сучасна соціальна криза ставить професіонала в ситуацію перебудови особистісно-професійного досвіду; у безперервній освітньої діяльності у сфері особистісно-професійної переорієнтації з'являється чітка соціокультурна риса - **інноваційність**. Це означає, що безперервна освіта здатна стати засобом підтримки людини в кризових соціальних умовах. Одночасно вона виступає і як засіб підтримки інноваційних соціокультурних проектів, у ході яких створюється принципово новий продукт (наприклад, програми, що супроводжуються одночасним створенням інноваційного професійного досвіду і його носіїв).

Теоретиком особистісного (суб'єктного) підходу визнаний відомий в психолог С. Рубінштейн [4]. Він розробив і вперше запропонував систему онтологічної структури буття, включивши в неї суб'єкта і, наділивши його здатністю не тільки перетворювати буття, але і своїм знанням і діяльністю конструювати його. Поняття суб'єкта у С. Рубінштейна має безліч різних значень. По-перше, суб'єкту властива конкретність; по-друге, поняття суб'єкту притаманний диференційний сенс; по-третє, суб'єкт - його сукупність пізнавальних, діяльно-практичних, споглядально - етичних відносин до світу.

Значення особистісного підходу в педагогіці розкриває В. Беспалько [1]. Він зазначає, що особистісний підхід є провідним в організації навчально-виховного процесу.

Дослідник проблеми особистісного підходу до підлітка прийшов до висновку, що особистісний підхід, на відміну від індивідуального, вимагає знання структури особистості, її елементів, взаємозв'язків як між собою, так із цілісною особистістю. Індивідуальний підхід вона розглядає як організацію педагогічного впливу з урахуванням індивідуальних особливостей особистості дитини. Розвиваючи і відстоюючи педагогіку співпраці, серед багатьох важливих питань можна виділили ідею особистісного підходу, суть якої полягає в тому, що в школу приходять не просто учні, а учні-особистості зі своїм світом почуттів і переживань, що слід в першу чергу враховувати вчителю у своїй роботі. Він повинен знати і використати такі прийоми і методи, при яких кожен учень відчував би себе особистістю, відчував увагу вчителя особисто до себе, був поважаним і ніхто не міг би його образити, все учні захищені і в своєму класі, і в своїй школі, без булінгу.

Таким чином, особистісно-зорієнтований підхід є одним з принципів, головною умовою організації та управління системою виховання гуманного, трансактного навчання, спрямованого на розвиток особистості учня як у профшколі, так і в університеті. Ідея особистісно-зорієнтованого підходу спрямована на підготовку педагога-гуманіста, яким може стати не просто знає людина, а той, хто здатний до професійного, духовно-морального, культурного саморозвитку, творчої співпраці з учнями професійно-технічних навчальних закладах.

**Аксіологічний (ціннісний) підхід.** Аксіологія - теорія цінностей - філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності і про структуру ціннісного світу, тобто про зв'язок різних цінностей між собою, їх зумовленості соціальними і культурними факторами і структурою особистості. Аксіологічний підхід включає орієнтування інженера-педагога у галузі харчових технологій на загальнолюдські, національні та професійні цінності, ціннісну спрямованість до професійно-педагогічної діяльності. Розглядаючи освіту як багатоаспектну цінність, вчені виділяють загальнолюдську, державну, суспільну та особистісну цінність. У роки перебудови освіти зріс інтерес до дослідження ціннісних підходів до навчання і виховання, становлення та розвитку ціннісних орієнтацій педагога. Класифікуючи педагогічні цінності освіти, виділивши соціально-політичні, інтелектуальні, моральні групи і групи професійної педагогічної діяльності. В їх структуру він включає: покликання до праці інженера-педагога-вихователя, свідомість особистісної і соціальної відповідальності за обрану професію; талант педагога, його пошуково-дослідницьку, інноваційну діяльність; високі моральні особистісні якості педагога; комунікативні здібності, стиль спілкування з

вихованцями, заснований на демократичних і гуманістичних засадах (педагог покликаний любити тих, кому викладає, і любити те, що викладає); професіоналізм інженера-педагога у галузі харчових технологій, високий рівень спеціальної загальнокультурної підготовки, широку професійну і загальну ерудицію, педагогічну майстерність, що забезпечує його конкурентоспроможність на ринку праці; послідовну орієнтацію на розвиток і зміцнення в цілісному педагогічному процесі соціальних, інтелектуальних, моральних і естетичних цінностей освіти. Досліджуючи професійно-педагогічну освіту, необхідно зазначити, що з'явилися нові цінності, які стали основою для оформлення парадигми особистісно-зорієнтованої освіти: саморозвиток, самоосвіту і самореалізація. Ієрархія цінностей, виявлена в результаті аналізу джерел з проблеми ціннісних орієнтацій вчителя, дозволила встановити, що такі вчені-педагоги, як С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Пехоти, В. Семиченка, В. Сластьоніна та ін. Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців засвідчує, що в сучасній науці представлені дослідження різних її аспектів: теоретичні основи підготовки майбутнього фахівця (А. Алексюк, М. Васильєва, Р. Горбатюк, В. Гриньов, О. Гура, В. Євдокимов, Л. Кайдалова, В. Кремень, В. Ледньов, В. Лозова, О. Мещанінов, І. Прокопенко, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Г. Яворська та ін.) розглядають освіту, пізнання особистості педагога та учня, їх діяльність як професійні цінності. Під цінностями педагогічної діяльності ми розуміємо ті її особливості, які дозволяють інженеру-педагогу у галузі харчових технологій задовольняти свої матеріальні і духовні потреби і слугують орієнтирами його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей. Взявши за основу характерні потреби особистості і якщо співвіднести їх з професією інженера-педагога у галузі харчових технологій, її соціальним змістом, можна виділити такі групи як загальнолюдських, так і національних цінностей педагогічної діяльності, які впливають на розвиток педагогічної майстерності: цінності, пов'язані з утвердженням у суспільстві, найближчому соціальному середовищі (суспільна значимість праці інженера-педагога у галузі харчових технологій, престиж професійної діяльності педагога, визнання рідних, близьких, знайомих та ін); цінності, пов'язані із задоволенням потреби у спілкуванні (постійна робота з дітьми, дитяча любов і прихильність, можливості спілкування з цікавими людьми, батьками, колегами, обмін духовними цінностями тощо); цінності, пов'язані із самовдосконаленням (можливість розвитку творчих здібностей, залучення до духовної культури, заняття улюбленою справою, предметом, можливості постійно поповнювати свої знання та ін); цінності, пов'язані із самовираженням (творчий і різноманітний характер праці інженера-педагога у галузі харчових технологій, романтичність і захопливість педагогічної діяльності, можливість перевиховувати «важких» підлітків, відповідність педагогічної діяльності інтересам і здібностям особистості тощо); цінності, пов'язані із утилітарно-прагматичними запитами (можливості самоствердження, міжособистісного спілкування, професійного зростання, просування по службі, велику відпустку та ін). У тезаурусі для педагогів вказується, що ціннісний тип освіти визначає те або інше розуміння змісту педагогічної діяльності, впливає на структуру і зміст ціннісних орієнтацій педагогів. Цінності освіти - це цілі, значення, зміст, ідеальні форми педагогічної діяльності, спрямовані на розвиток людини на основі загальнолюдських цінностей. Нові цінності освіти ґрунтуються на принципах демократизації, гуманізації та гуманітаризації, варіативності, диференціації та інтеграції, народності і національного характеру, особистісно-орієнтованого виховання і навчання, творчого підходу до діяльності. Так, гуманізм є загальнолюдською цінністю, а гуманізація - провідною цінністю життєдіяльності профшколи та всіх учасників педагогічного процесу, сприяє створенню і розвитку досвіду гуманістичної освіти та виховання.

**Акмеологічний підхід** до формування професіоналізму інженера педагога спрямований на постійне досягнення «Акме», високого рівня педагогічної майстерності.

Акмеология (від грец. Акті - це найвищий ступінь чого-небудь, квітуча сила і logos - слово, вчення) - молода галузь психології, що вивчає шляхи досягнення високого рівня

професіоналізму.

Професійна акмеологія включає вивчення об'єктивних і суб'єктивних факторів досягнення вершин професійної зрілості.

Предметом акмеології є закономірності розвитку і саморозвитку зрілих людей засобами самореалізації, самоосвіти і самоконтролю з метою досягнення вершин професіоналізму і творчого довголіття, а так суб'єктивні і об'єктивні чинники, що сприяють цьому процесу, закономірності навчання майбутніх фахівців професіоналізму, здійснення, корекції і реорганізації професійної діяльності людини протягом всього його життя.

Вчені виділяють базисні категорії акмеології: особистість, індивідуальність, розвиток, саморозвиток, інтереси, здібності, самовдосконалення, креативний досвід, майстерність, продуктивність і т.п. Діяльність педагога-майстра, педагога-новатора оцінюється на основі акмеологічних критеріїв - більш високих показників якості діяльності та оцінки професіоналізму фахівця. Інженер-педагог-майстер, як правило, найчастіше досвідчений фахівець, професіонал, що займається інноваційною діяльністю, що включає рефлексію, креативне-перетворювальну діяльність і співтворчість.

Найтіснішим чином акмеологія пов'язана з педагогічною психологією, в першу чергу з психологією педагога. Досліджуючи шляхи досягнення вершин майстерності в різних видах діяльності, що здійснюються в колективних, групових та індивідуальних формах акмеології тісно взаємодіє із соціальною психологією.

**Культурологічний підхід** - це залучення особистості до загальнонародської культури, розвиток педагогічної культури, самореалізація педагога в культурі. Культура інженера-педагога у галузі харчових технологій - це засіб педагогічної діяльності, основа педагогічної майстерності та умова педагогічної творчості.

Теорія культурологічного підходу, розроблена В. Сластьоніним і його науковою школою, була використана нами в підготовці інженера-педагога з метою визначення впливу загальної та педагогічної культури на розвиток професіоналізму інженера-педагога.

Культурологічний підхід передбачає залучення суб'єкта до загальнонародської культури, самореалізацію майбутнього педагога в культурі, виробленню на цій основі власної соціально-професійної позиції - «авторської педагогіки».

Даний підхід вимагає підвищення статусу педагогічних та інших гуманітарних дисциплін, їх оновлення, звільнення від примітивної зверхності і схематизму, виявлення в них духовності та загальнонародських цінностей. Облік культурно-історичних і етнічних традицій, їх єдність із загальнонародською культурою - основа конструювання нових навчальних планів і програм з педагогічних і спеціальних дисциплін.

Початківець етап підготовки фахівця XXI століття характеризується підвищенням культур утворюючої функції освіти, ролі педагога, інженера-педагога у галузі харчових технологій нового типу, що володіє високою загальною і професійною культурою, здатного освоювати й удосконалювати культуру суспільства, передавати її молодим поколінням.

Під культурою розуміється специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм і установ, в духовних цінностях, в сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе.

Педагогічна культура визначає характер здійснення всіх основних функцій інженера-педагога у галузі харчових технологій: освітньої, виховної, розвиваючої.

Ознаками педагогічної культури інженера-педагога у галузі харчових технологій є: інтелігентність, розвинений інтелект, стійка педагогічна спрямованість інтересів і потреб, гармонія розумового, морального і фізичного розвитку, гуманізм, товарищескість і педагогічний такт, широкий кругозір, здатність до творчості і педагогічну майстерність.

Духовна культура інженера-педагога у галузі харчових технологій - інтегральна якість особистості характеризується мірою і способом творчої самореалізації суб'єкта, спрямованої

на формування духовності.

Духовність - це особливий стан людини, що виражається у високому рівні сформований моральних якостей особистості, розумінні свого місця в житті суспільства, гуманне ставлення до природи, праці, до людей і самому собі, а також безкорисливому служінні суспільству.

Культурологічний підхід в навчанні і вихованні передбачає оновлене навчальних планів і програм (введення в навчальні плани нових дисциплін соціокультурного змісту), інтеграцію загальної та педагогічної культури, активне входження інженера-педагога у галузі харчових технологій в світ педагогічних систем, цінностей, технологій.

Отже, вдосконалення культури інженера-педагога у галузі харчових технологій завжди спрямоване на постійне гармонійний розвиток власної особистості, своєї професійної майстерності для передачі духовних цінностей молодшим поколінням.

**Технологічний підхід** заснований на оволодінні інженером-педагогом у галузі харчових технологій варіативними технологіями і на їх використанні в навчально-виховному процесі з метою досягнення високої результативності діяльності. Рівень майстерності інженера-педагога у галузі харчових технологій залежить від розвитку його технологічної компетентності.

У педагогіці психології вживаються поняття «технологія», «педагогічна технологія», «освітня технологія», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія розвитку особистості», «технологія колективної творчої діяльності», «технологія педагогічного впливу і взаємодії» і ін.

Поняття «технологія» у різних авторів має різну інтерпретацію.

Саме слово «технологія» (гр. *Techné* - мистецтво *logos* - слово, поняття, учення) означає сукупність методів обробки, виготовлення зміни стану. Цей термін широко вживається при описі виробничих процесів. Стосовно до педагогіки він означає майстерність плюс вчення. Педагогічна технологія - сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі.

Наукові основи педагогічних технологій розробляються дослідними колективами різних.

Основи технології цілісного педагогічного процесу розроблені науковою школою В. Сластьоніна. Вони включають технологію діагностичної діяльності, прогнозування і проектування педагогічного процесу, конструктивної діяльності педагога, технологію здійснення педагогічного процесу, спілкування і встановлення педагогічно доцільних взаємин і управлінської діяльності. У навчальному посібнику В. Сластенина і А. Міщенко «Цілісний педагогічний процес як об'єкт професійної діяльності вчителя» розкриваються технології формування колективу, яка виховує діяльності, педагогічного спілкування, розвитку індивідуальності вихованців та формування їх готовності до самовдосконалення. Продуктивність діяльності педагога тим вище, чим більшою мірою він опанував вищеназваними технологіями педагогічної діяльності і має здатність реалізовувати їх в органічній єдності.

Досліджуючи проблему професійне-педагогічної культури, В. Сластенин дає наступні визначення і характеристики педагогічної технології: «Педагогічна технологія - це упорядкована сукупність дій, операцій і процедур, інструментально забезпечують досягнення прогнозованого результату в мінливих умовах освітнього - виховного процесу. Технологія - це педагогічна діяльність, яка максимально реалізує в собі закони навчання, виховання та розвитку особистості і тому забезпечує її кінцеві результати».

Він виділяє наступні критерії діяльності викладача, що протікає на технологічному рівні:- наявність чіткої і діагностичної заданої мети, тобто коректне вимірювання уявлення понять, операцій, діяльності студентів як очікуваного результату навчання, способів діагностики досягнення цієї мети;- уявлення та змісту навчальної діяльності у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань, орієнтованої основи і способів вирішення;- наявність досить жорсткої послідовності, логіки певних етапів засвоєння теми (матеріалу, набору

професійних функцій і т.п.); - вказівка способів взаємодії учасників навчального процесу на кожному етапі (викладача і студентів, студентів один з одним), а також їх взаємодія з інформаційною технікою (комп'ютером, різними системами і т.п.); - мотиваційний забезпечення діяльності викладача і студентів, основана на реалізації їх особистісних функцій у цьому процесі (вільний вибір, креативність, змагальність, життєвий і професійний сенс); - вказівка меж правильної (алгоритмічної) і творчої діяльності викладача, допустимого відступу від однакових правил; - застосування в навчальному процесі новітніх засобів і способів інформації.

Технологічний підхід до навчання ставить за мету конструювати навчальний процес, відправляючись від заданих вихідних установок (освітні орієнтири, цілі і зміст навчання). Специфіка педагогічної технології полягає в тому, що в ній конструюється і здійснюється такий учбовий процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Ключем до розуміння технологічного побудови навчального процесу є послідовна орієнтації на чітко визначені цілі. Ця мета визначається на основі змісту досліджуваного предмета або теми, взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, а також внутрішніх процесів розвитку особистості школяра; (інтелектуальних, емоційних, духовно моральних і ін.).

Отже, розвиток педагогічних технологій пов'язано з новим, більш якісним рівнем діяльності інженера-педагога-вихователя, зокрема, з підвищенням рівня його технологічності, мистецтва навчання і виховання, умінь педагогічної техніки.

**Футурологічний підхід** («футурологія» - від лат. Futurum - майбутнє + Mbgos - вчення, наука про майбутнє) передбачає наукове передбачення і проектування майбутнього.

Вибір демократичних орієнтирів в соціальному житті і ринкових відносин в економічній сфері призводить до підвищення престижу освіти, його цінності. Відповідно змінюються вимоги до педагога, зростає затребуваність педагога-професіонала, гуманіста. Спираючись на основні проблеми, які належить вирішувати школі і педагогу в майбутньому, вченими (В. Андрущенко, А. Ашеровим, Р. Горбатюком О. Коваленко,) розробляється модель особистості вчителя XXI століття. Особлива увага приділяється формуванню професіоналізму вчителя, здатного творити в нових умовах (С. Артюх, С. Гончаренко, Р. Горбатюк, О. Глузман, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Семиченко та ін.). Для футурологічного підходу характерні наступні ознаки: прогнозування, проектування, моделювання, вироблення гіпотез, рефлексія, інноваційність і новаторство.

### 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботах теоретиків і практиків педагогіки творчість розглядається і як процес, і як результат діяльності педагога і його вихованців. Педагогічна творчість має ту особливість, що змістом його є творіння людини, яке завжди неповторне, унікальне. Головними ознаками творчості є: - створення нового або суттєве вдосконалення відомого; - оригінальний, неповторність продукту діяльності, її результатів; - взаємозв'язок творчості, співтворчості і самотворчості, само творіння.

Отже, творча діяльність - це процес створення нової інформації або продукції з високими показниками їх кількості, якості, з найменшою витратою часу і сил. Як показує досвід, в сучасних умовах все більше з'являється інженер-педагог-майстер своєї справи: інженер-педагог року, експериментатор, інженер-педагог-дослідник. Це фахівці вищої кваліфікації, що володіють творчим мисленням, високою педагогічною культурою, які розробляють авторські програми, які володіють альтернативними технологіям, індивідуальним стилем роботи, найбільш повно реалізують свій творчий потенціал і які домагаються високих результатів у навчанні, вихованні та розвитку учнів.

Як відзначають вчені, творчий педагог - це, перш за все, дослідник володіє науковим психолого-педагогічним мисленням, високим рівнем педагогічної майстерності, визначеної

дослідницькою сміливістю, розвиненим педагогічним чуттям та інтуїцією, критичним аналізом, потребою в професійному самовихованні і розумному використанні передового педагогічного досвіду.

Інженер-педагог у галузі харчових технологій повинен володіти необхідною міждисциплінарною інформацією прогностичного характеру, бо тільки на цій основі можна аналізувати прогностичний фон з урахуванням педагогічних завдань. Це вимагає від його широкої ерудиції і високої культури, оволодіння «публікаційного» методом прогнозування.

#### 4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, аналіз інноваційних підходів до підготовки і перепідготовки інженера-педагога у галузі харчових технологій показує, що всі вони так чи інакше пов'язані з професіоналізмом інженера-педагога, сприяють удосконаленню його майстерності. Розглянуті нами методологічні підходи в комплексі можуть стати суттю основи моделювання особистості інженера-педагога-професіонала у галузі харчових технологій і системи формування професіоналізму в умовах безперервного інженерно-педагогічної освіти.

Таким чином, початок ХХІ століття - час для нашої країни особливий. З одного боку, це важкий, кризовий період для розвитку культури, освіти, розвитку особистості людини, а з іншого - це час реальних і радикальних перетворень у всіх сферах суспільного життя, в тому числі в освіті. Реальність переконує, що в сучасно освітньої ситуації настав період, коли ми вчимося вирішувати всі проблеми з гуманістичних позицій при максимальній активності, самостійно і спільно. Гуманізація сучасного освітнього середовища вимагає зміни підходів до особистості людини як до суб'єкта діяльності, його навчання, виховання і розвитку. Повною мірою це стосується інженера-педагога у галузі харчових технологій, його професіоналізму, що визначає розвиток інженерно-педагогічної освіти, продуктивність педагогічної діяльності, рівень навченості і вихованості учнів професійних шкіл.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В.П. Педагогіка і прогресивні технології навчання / В.П.Беспалько – М.: Просвещение, 1995. – 336 с.
- [2] Краєвський В.В. Проблема наукового обґрунтування навчання / В.В.Краєвський (Методологічний аналіз). - М.: Педагогіка, 1987 – 264 с.
- [3] Розов Н.С. Методологічні засади цілісного прогнозування, освіти / Н.С.Розов // Соціально-філософські проблеми освіти / 36. статей. - М.: «Логос», 1992. - 189 с.
- [4] Рубінштейн Л.С. Вибрані філософське-психологічні праці / Л.С.Рубінштейн. – М., Наука, 1997. – 463 с.
- [5] Сластьонін В.А. Гуманістична концепція педагогічної освіти / В.А.Сластьонін // Сучасна вища школа. – М.:1996, № 4. – С. 83-98.

#### METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF FORMATION OF PROFESSIONALISM OF FUTURE ENGINEERS-TEACHERS IN THE FIELD OF FOOD TECHNOLOGIES

**Volkova Nataliia Valentynivna**

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor,  
Associate Professor of the Chair of Pedagogy and Methods of Technologies  
Kryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine  
ORCID ID 0000-0003-0662-9777  
volkovanatali1802@gmail.com

**Abstract.** The presented paper attempts to broadly disclose the methodological approaches to form a professionalism of future teaching engineer for the food technologies field; their complexity, interconnections and interdependencies are established. The levels of the system of methodological knowledge have been described; these are philosophical methodology, general scientific methodology, specific scientific methodology, methodology and technique of research. The methodological background of the study including the principles of integrity, systematic, structural, complexity, and personality-and-

activity approach, have been established. The main methodological idea of professionalism formation of the future teaching engineer for the food technologies field has been formulated. Such an idea encompasses a set of innovative approaches to the organizing of engineering-and-pedagogical activity, on the found of which the main clauses that aimed at improving the theory and practice of future specialists' learning and education are being more and more refined. A brief description of each of the methodological approaches to the forming of the teaching engineer's professionalism has been done. Among them such approaches as humanistic, anthropological, creative, personal focused, axiological (value-based), acmeological, culturological, technological, futuristical ones.

The conducted analysis of innovative methodological approaches to the organizing of teaching engineers' training and retraining for the food technology field showed that they are all in one way or another connected with the level of teaching engineer's professionalism, contribute to the improvement of his/her skills. The methodological approaches complex considered by the author can become the found for modeling the personality of a teaching engineer and expert for the food technology field in the system of forming professionalism in the continuous vocational preparation process. It is concluded that the humanization of the modern educational environment requires a change in approaches to the evolution of a future teaching engineer's person as a subject of activity, to the organizing of his/her training, education and development. To a full extent it concerns the teaching engineer for the food technology field, his/her professionalism, which determines the development of engineering-and-pedagogical learning, the productivity of pedagogical activity, the level of education and upbringing of students of vocational schools.

**Keywords:** vocational preparation, teaching engineer for the food technology field, methodological approaches, methodological systems.

## REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bespalko V.P. Pedahohika i prohresyvni tekhnolohii navchannia / V.P.Bespalko – М.: Prosveshchenye, 1995. – 336 s.
- [1]. Kraievskyi V.V. Problema naukovooho obgruntuvannia navchannia /V.V.Kraievskyi (Metodolohichniy analiz). - М.: Pedahohika, 1987 – 264 s.
- [2]. Rozov N.S. Metodolohichni zasady tsilisnoho prohnozuvannia, osvity /N.S.Rozov // Sotsialno-filosofski problemy osvity / Zb. statei. - М.: «Lohos», 1992. - 189 s.
- [3]. Rubinshtein L.S. Vybrani filosofske-psykholohichni pratsi/L.S.Rubinshtein. – М., Nauka, 1997. – 463 s.
- [4]. Slastonin V.A. Humanistychna kontseptsiiia pedahohichnoi osvity /V.A.Slastonin // Suchasna vyshcha shkola. – М:1996, № 4. – S. 83-98.